

ЎҚУВЧИЛАР КАЛБИДА МИЛЛИЙ ГУРУР ТУЙГУЛАРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА БАДИИЙ АСАРЛАРНИНГ МУХИМ АҲАМИЯТИ.

Жиззах давлат педагогика университети

доцент Атамуродова Рохила Қаршиевна,

магистр Атамуродова Шахноза

Annotation. Ушбу мақолада ўқувчилар қалбида миллий гурур туйғуларини шакллантириши, ёшлар онги ва кўнглида ватанпарварлик ҳисларини уйғотиш мақсадида тарихий илмий асарлар билан бир қаторда Амир Темур тўғрисида яратилган адабийбадиий асарлар ҳам муҳим аҳамиятга эга

Keywords. миллий гурур, ифтихор, ватанпарварлик, маърифат, маданият, бунёдкорлик, дин, цивилизация

Ҳар бир халқ ёки миллатнинг маънавиятини унинг тарихи, ўзига хос урф-одатлари, анъаналари, муқаддас кадриятларидан айрича тасаввур этиш мумкин эмас. Кўҳна Турон замини нафақат Шарқ, балки бутун дунё цивилизациясининг бешикларидан бири бўлганлигини дунё олимлари ва халқаро жамоатчилик тан олмоқда. Бу табаррук заминда буюк алломалар, саркардалар, улкан тафаккур эгалари етишган. Улар санъат, сиёсат, астрономия, кимё, математика, фалсафа бошқа соҳаларга оид қимматбаҳо асарлар бизнинг буюк маънавий бойлигимиз ҳисобланади. Улуғ аждодларимиз эса шубҳасиз халқимиз учун, айниқса, ёш авлод учун маънавий етуклик тимсоли бўлиб келмоқдалар. Биз ўз ота-боболаримиздан, улар яратган бебаҳо маънавий бойликлардан фахрланамиз ва ғурур ҳамда ифтихор туйғуларини ҳис қиламиз. «Бизнинг ўз олдимизга қўйган мақсадимиз эса бундай улуғ зотларнинг ҳаёт йўли ва қолдирган меросини тўлиқ тасвирлаш эмас, балки уларнинг энг буюк намоёндалари тимсолида маърифат, илму фан, маданият, дин каби соҳаларнинг барчасини ўзида уйғунлаштирган халқимизнинг маънавий олами нақадар бой ва ранг-баранг экани... бундай ноёб ва бебаҳо бойликни ҳар томонлама чуқур ўрганиш, унинг маъно-мазмунини фарзандларимизга етказиш масаласи... бутун жамоатчилик учун ҳам қарз, ҳам фарз бўлиши шарт... Шу ўринда буюк боболаримизнинг маънавий олами хусусида фикр юритганда, Соҳибқирон Амир Темур ҳақида алоҳида тўхталишимиз табиийдир. Чунки тенгсиз азму шижоат, мардлик ва донишмандлик рамзи бўлган бу мумтоз сиймо буюк салтанат барпо этиб, давлатчилик борасида ўзидан ҳам амалий, ҳам назарий мерос қолдирди, илму фан, маданият, бунёдкорлик, дин ва маънавият ривожига кенг йўл очди. Дарҳақиқат, улуғ аждодларимиз яратган бебаҳо меросдан халқимизни, айниқса, ёшларни баҳраманд этиш миллий маънавиятимизни юксалтиришда, жамиятимизда эзгу инсоний фазилатларни, юксак туйғуларни камол топтиришда қудратли маърифий қуроли вазифасини ўтайди. Шу маънода ижодкорлар томонидан яратилган бадиий асарлар марказидаги тарихий сиймоларини образларини ўрганиш, уларнинг инсоний қиёфасини англаш, амалга оширган эзгу

ишларининг аҳамиятини идрок этиш; ушбу зотларнинг улуғлиги, буюклигини кўрсатувчи фазилатлари, кураш-интилишлари, имонэътиқодлари мазмунини чуқур тушуниш ўқувчиларда миллий ғурур ва ифтихор туйғуларини шакллантиради. Кўҳна Турон заминидан азал-азалдан кўплаб заковатли улуғ сиймолар етишиб чиққан. Бу юртнинг Имом Бухорий, ат-Термизий, Беруний, ибн Сино, Амир Темур, Улуғбек, Алишер Навоий, Бобур сингари улуғ фарзандлари номи тарих саҳифаларида мангуликка муҳрланган. Афсуски, шўро тузуми даврида улар шахси бир қадар камситилди. айниқса, Амир Темур «босқинчи», «бузғунчи», «талончи», «жоҳил» деб таърифлашибгина қолмай «Темурланг», «Оқсоқ Темур», «Чўлоқ Темур» каби ҳақоратли номлар билан тилга олинди. Ваҳоланки, дунёни мўғил босқинчилари истилосидан сақлаб қолган, ўз даври учун миллий ғоя яратган; пароканда ва босқинчилар зулми остида эзилган Ватанини озод ва фаровон қилиш йўлида курашган, бобомиз шахсини, инсоний қиёфасини ҳар жиҳатдан ўрганиш; ўқувчи ёшларга ибрат қилиш; аждодларимизга хос юксак инсоний туйғулар, амалга оширгани буюк ишлари мазмун моҳиятида юртпарварлик, миллатпарварлик, яратувчилик ғоялари мужассам бўлганини англантиш орқали миллий ғурур ва ифтихор туйғуларини ўстириш; ўқувчиларни ҳам бундкорликка, эзгулик яратшга, миллат ва юрт фаровонлиги йўлида улар каби матонат билан курашиб курашиб яшашга даъват этиш таълим ва тарбия самарадорлигини таъминлайди. Абадий шуҳратга эришган ана шундай улуғ сиймолар ҳақида истиклол шарофати билан кўплаб илмий, адабий-бадий асарлар яратилди. Уларда мустабидлик сиёсати даврида Темур шахсининг ва юртининг топталган тарихи тўғрисидаги асл ҳақиқатлар маълум қилинди. Халқимиз қалбида миллий ғурур туйғуларини улғайтириш, ёшлар онги ва кўнглида ватанпарварлик ҳисларини кучайтириш мақсадида тарихий илмий асарлар билан бир қаторда Амир Темур тўғрисида яратилган адабий-бадий асарлар ҳам муҳим аҳамиятга эга. Булардан, Абдулла Ориповнинг беш пардали «Соҳибқирон» драматик достони ва атоқли адиб О.Ёкубовнинг «Фотиҳи музаффар ёхуд бир париваш қиссаси» пьесаси қиссаси алоҳида ажралиб туради. Чунки ушбу асарларда тарихий давр мураккабликлари ҳаққоний акс эттирилган бўлиб, Амир Темур образи реал ҳаёт кишиси сифатида гавдалантирилган. Хусусан, Шоир Абдулла Орипов «Соҳибқирон» драматик достонида юз берган реал ҳодисаларни таянч манба сифатида танлаб, Амир Ҳусайн, Елдириш Боязид, Бибихоним, Улуғбек, Хонзодабегим, Улжой Туркон, ибн Арабшоҳ, Ҳофиз Шерозий, аҳмад Яссавий, Испания элчиси Клавихо сингари тарихий шахслар образларини ҳам киритганки, улар муайян воқеалар ичида Соҳибқирон қиёфасини очишга хизмат қилади. Драмада тарих ҳақиқатига мувофиқ баҳс-мунозаралар, мулоқотлар орқали Соҳибқироннинг адолатга садоқати, беқиёс инсонпарвар, юртпарвар зот бўлгани жонлантирилган. Ўтмиш ҳодисаларини мавжуд ҳақиқати билан бу тарзда бадий манзаралантириш эса таъсирчанликка эришишнинг энг самарали йўли саналади. Шу сасосда Амир Темур ўз хатти-ҳаракатини ҳамиша таҳлилу тафтиш этадиган, «Куч адолатда!» шиорига содиқ қолиб, ҳар ишда адолатга суяниб атрофдагилар билан маслаҳатлашадиган, донишманд сифтида гавдаланади. «Бирор мушкул муаммони ҳал этар бўлсам, 83 Кенгаш қилдик аҳли дину вазирлар билан, Кенгаш қилдик баҳодирлар, амирлар билан».32 деган Амир Темурни Аҳмад Яссавий руҳи билан мулоқотга киргизиш орқали илму тафаккур қудрати ҳар қандай жисмоний кучдан устун эканлигини таъкидлашга хизмат қилган. Тенгсиз жангу жадал билан ўтди ҳаётим, Балки қанча умрларга золим бўлганман, Охиратда этагимдан тутмасми улар? деганида А.Яссавийдан: «Ният қанча жозибали бўлса ҳам, Темур Қилич билан мурод ҳосил бўлмоғи гумон», –деган жавобни эшитган. Ҳодисага тарихий нуқтаи назардан қараладиган бўлса, Амир Темур (1336-1404) А.Яссавий (1166 йил вафот этган) билан учрашмаганлиги бу икки буюк сиймо бирбиридан бутунлай олис даврда яшаганлиги маълум. Аммо соҳибқироннинг туркистонлик авлиёга эътиқод қўйгани унинг қабри устига 1396-1397 йилларда маҳобатли мақбара тиклатиб,

яхши бир обод манзилга айлантиргани эса ҳақиқатдир. Қолаверса, ўз фаолиятини тафтишлашга одатланган ҳар бир комил инсон сингари, умр шоми яқинлашаётган Амир Темур қалбида ҳам «... қанча умрларга зомин бўлганман, охиратда этагимдан тутмасми улар?» – деган ташвишли ўй кечганлиги табиий тасвирланган. Улуғ бобомизнинг ҳамиша инсон ўзўзини, ўзи амалга оширган ишларни адолат тарозусида ўлчаб, ҳақиқатга тик қараш кераклигини умр маёғига айлантирганлигини англаш мумкин. Асар таҳлилида ўқувчилар эътиборини бош қаҳрамон образининг бу каби кучли жиҳатларига қаратиш мақсадга мувофиқ Абадий шуҳратга эришган ана шундай улуғ сиймолар ҳақида истиқлол шарофати билан кўплаб илмий, адабий-бадий асарлар яратилди. Уларда мустабидлик сиёсати даврида Темур шахсининг ва юртининг топталган тарихи тўғрисидаги асл ҳақиқатлар маълум қилинди. Халқимиз қалбида миллий ғурур туйғуларини улғайтириш, ёшлар онги ва кўнглида ватанпарварлик ҳисларини кучайтириш мақсадида тарихий илмий асарлар билан бир қаторда Амир Темур тўғрисида яратилган адабий-бадий асарлар ҳам муҳим аҳамиятга эга. Булардан, Абдулла Ориповнинг беш пардали «Соҳибқирон» драматик достони ва атоқли адиб О.Ёқубовнинг «Фотиҳи музаффар ёхуд бир париваш қиссаси» пьесаси қиссаси алоҳида ажралиб туради. Чунки ушбу асарларда тарихий давр мураккабликлари ҳаққоний акс эттирилган бўлиб, Амир Темур образи реал ҳаёт кишиси сифатида гавдалантирилган. Соҳибқирон бобомиз амалга оширган ишларининг якуни улуғ. У озод Туроннинг марказлашган, яхлит давлати салтанатини яратди. Тарикдай сочилган миллат ва халқларни бирлаштирди, Европа тили билан айтганда «Ренессанс» деб аталадиган улкан уйғониш даври маданияти равнақига асос солди. Мамлакатини бошқаришнинг тартибқоидалари «Темур тузуклари»ни яратди. Буларнинг барчаси Темурдан қолган маънавий меросдир. Шоир Абдулла Орипов Соҳибқирон фаолиятининг қимматли томонларини шу тахлит ҳаётий ва маънавий асосларига таяниб қаҳрамон сиймоси орқали ёрқин гавдалантириб берган. Иродали кишигина ҳаётда ўзи кўзлаган мақсадга эриша олади. Ижодкор ўз асари орқали бизни иродали, дадил, млаттсевар, ватанпарвар бўлишга чорлаш билан бирга душманларни ҳам кечири билашдай умуминсоний туйғуларни тараннум этган.

References:

1. . Марасулова У. Ўқувчиларда адабий-назарий тушунчаларни шакллантириш
2. усуллари. Методик қўлланма. -Т.: ТДПУ, 2006. - 40 б
3. 2. Мирқосимова М. Адабий таҳлил методикаси. -Т.: Ўқитувчи, 1998. -90 б.
4. 3. Орипов А. Танланган асарлар. Тўрт жилдлик. Биринчи ва иккинчи жилдлар.
5. Ғ.Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти. -Т.: 2000. - 432 б
6. 4. Атамурадова Р. Адабий таълим жараёнида шоир абдулла орипов ижодини
7. ўргатиш усуллари

